

O manevru u strategiji NOR-a

Manevar je predmet sadržaja svih referata i većeg broja saopštenja, u kojima je ukazano i na neke teorijske dileme. Suočeni smo, naime, sa više različitih shvatanja i tumačenja pojma manevra. To nije slučajno, jer su oslobodilački, revolucionarni i drugi ratovi savremene epohe bitno uticali ne samo na sadržaj, već i na značaj i ulogu manevra u strategiji oružane borbe.

Na sadržaj i oblik manevra utiču faktori oružane borbe kao objektivne i subjektivne determinante, posmatrajući ih u dijalektičkom jedinstvu. Objektivni faktori rata i oružana borba — borbena sredstva, prostor i vreme — snagom materijalnog efekta uvek su uticali i utiču na manevar. Poznato je, na primer, da je vatreno oružje odlučujuće uticalo na manevar, jer su umesto sporih, prostorno ograničenih pokreta stvarane veće grupacije, sposobne za brze pokrete i vešte manevre. Pojava tenkova i avijacije, a naročito sprega među njima, dovela je do izrazite pokretljivosti na bojištu, što se izrazilo u pojmu »manevarski rat«. Avijacija nije samo afirmisala tzv. vertikalni manevar, već i »četvrtu dimenziju rata« — manevar pod zemljom, itd. Geostrategijske karakteristike prostora i vreme, kao objektivna determinanta, takođe su uticali na razvoj manevra.

Na tim osnovama, ističući odlučujuću ulogu materijalnih činilaca u razvoju sadržaja i oblika manevra, nastaju i razvijaju se u raznim varijantama ideje manevra *tehnokratskih strategija*. To je naročito uočljivo u sadašnje vreme, a uslovljeno je razvojem nuklearnog oružja i drugih borbenih sredstava velike pokretljivosti, vatrene moći i masovnog razaranja. Koreni tih strategija su u klasnom karakteru društvenih sistema, blokovskoj podeli sveta, itd.

Druga determinanta manevra vezana je za ulogu subjektivnih snaga, tj. za faktor ljudstvo, koje nema odlučujuću ulogu samo u

neposrednom izvođenju borbenih dejstava, već i na sposobnost kadrova da unaprede metode vođenja borbe, pri čemu manevar ima izuzetno mesto. Ako se ponovo poslužimo istorijskim činjenicama, videćemo da su krupne promene i novine u teoriji ratne veštine imale svoje izvorište u revolucionarnim društvenim promenama, u inicijativi i kreativnim mogućnostima masa, koje su u uslovima revolucionarnih promena mogle da dođu do izražaja. Svakako da su sposobnosti vodećih struktura (država ili političkih pokreta i partija) bile od izuzetnog značaja. Tamo gde su te snage zatajile došlo je do teških posledica. Takav je slučaj sa sovjetskom strategijom uoči drugog svet-skog rata (zanemarena odbrana, početni period rata, mobilizacija, grupisanje snaga, uloga vidova i rodova itd.) što je bio uzrok neuspeha Crvene armije u početku rata.

Poznato je da su novine u manevru, u strategiji rata i oružane borbe uopšte, koja je na ratištu, u ratnoj praksi, tako uspešno realizovao Napoleon, a teorijski uopštili Klauzevic, Žomini i drugi teoretičari klasične vojne škole — inkarnacija novih društvenih snaga koje je pokrenula francuska revolucija. Napoleonovi uspesi kao stratega i vojskovođe bili su posledica, pre svega, novog kvaliteta vojnih jedinica sastavljenih od probuđenih masa, koje su se borile za nove, pravednije društvene odnose protiv bezočne eksploatacije i zaostalosti feudalne klase. Njegova neosporna sposobnost i izuzetni kvaliteti stratega i vojskovođe su se skladno uklopili u te procese. Oktobarska revolucija, oslobodilački i revolucionarni rat u Kini, naš NOR i socijalistička revolucija, kao i drugi oslobodilački ratovi vođeni posle drugog svetskog rata, takođe dokazuju da su stratezi i vojskovođe u tim ratovima (Lenjin, Mao Ce Tung, Tito i drugi), kao izraz tih procesa uneli nove ideje, sadržaj i kvalitet u teoriju ratne veštine. Na novim osnovama borbe radničke klase i naroda za socijalizam i nacionalno oslobođenje, u savremenoj epohi antikolonijalne revolucije i emancipacije naroda, nastale su i razvile su se *strategije revolucionarnih, narodnooslobodilačkih ratova* koje, ne zanemarujući značaj materijalnog faktora, u prvi plan ističu ulogu subjektivnih snaga (naroda, klasa — čoveka) kao odlučujuće faktore i kreatore ratne veštine.

U pojmovnom definisanju manevra imamo više različitih gledanja, koja su posledica shvatanja klasične vojne teorije ili novih saznanja. »Ta različita gledanja kreću se od jedne simplificirane definicije koja i strategijski manevar svodi pretežno ili čak isključivo na pokret i prebacivanje oružanih snaga na nove delove ratišta, pa do kompleksnijeg poimanja, najpotpunije izraženog kod Bofra i drugih pretežno zapadnih teoretičara, koji pod manevrom uglavnom podrazumevaju strategijsku upotrebu oružanih snaga i načine vođenja rata

u celini« — rečeno je na Simpozijumu.¹ Da spomenemo i to da je Bofir uneo u teoriju pojam »spoljni manevar«, misleći pod tim na međunarodnu podršku. U vezi s tim, rekao je da se Tito, vodeći narodnooslobodilački rat u Jugoslaviji, našao pred najtežim »spoljnim manevrom« u istoriji ratova, jer se pored borbe protiv fašističkih agresora u zemlji morao boriti i za međunarodno priznanje i afirmaciju NOP u vrlo složenim odnosima vodećih sila u antihitlerovskoj koaliciji.

Na Simpozijumu je izraženo mišljenje (S. Potočar)² da je manevar princip oružane borbe. To nije teza novijeg datuma, jer je još Žomini zastupao mišljenje o manevru kao neprikosnovenom i trajnom principu oružane borbe.

Analizirajući pojmovno određivanje i definisanje manevra treba uočiti i naučno argumentovati šta je naša strategija oružane borbe u narodnooslobodilačkom ratu unela novo u manevar, šta je na našem ratištu bilo specifično, originalno, i šta kao opšta vrednost ulazi u teorijsku riznicu vojne nauke i teorije ratne veštine posebno. Svakako da bi izolovano, šematsko i jednostrano posmatranje manevra van prostora, uslova i vremena, van dijalektičkog povezivanja svih faktora rata i oružane borbe, politike i strategije, bilo neprihvatljivo i nenaučno. Ukazao bih na ono što je naša strategija dala novo i originalno u manevru, pri čemu nisu primarne razlike u strategiji i manevru našeg i drugih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova, jer je to lako utvrditi s obzirom na veoma različite uslove borbe. Smatram da moramo sagledati ono što je od naših iskustava univerzalno, što se potvrđivalo i u drugim ratovima, šta znači naš doprinos vojnoj nauci, šta se kao iskustvo trajne vrednosti ugrađuje u savremenu strategiju oružane borbe.

Po definiciji koja se nalazi u našoj *Vojnoj enciklopediji* »Manevar je organizovan i usklađen pokret snaga i sredstava u pripremi i izvođenju borbe na kopnu, moru i vazduhu — da bi se, najpovoljnijim grupisanjem i dejstvom u pravo vreme i na pravom mestu, postigao planirani cilj«. U toj klasičnoj definiciji težište manevra je na pokretu radi udara (napad) odnosno pokreta radi izbegavanja neprijateljevog udara (odbrana). Manevar se, prema tome, sastoji od dva elementa — pokreta i udara, pri čemu je pokret sredstvo, a udar (izbegavanje udara) cilj.

¹ Vidi referat »Vidovi strategijskih dejstava, strategijsko grupisanje i manevar oružanih snaga u NOR-u« — grupe autora iz Centra visokih vojnih škola — pukovnika Živka Blagojeva, pukovnika Vase Cerovića i potpukovnika mr Radovana Radinovića.

² Vidi: general-pukovnik Stane Potočar »Principi strategije oružane borbe u NOR-u«, Vojno delo 4/79.

Naša strategija narodnooslobodilačkog rata unela je u manevar kvalitetno nov momenat izražen u *teritorijalnosti*, odnosno početnom grupisanju snaga na celom ratištu, što je drug Kardelj izrazio pojmom »decentralizovano ratovanje«. Ovu dimenziju manevra mogu da koriste samo snage koje vode narodnooslobodilački, revolucionarni i odbrambeni rat u sopstvenoj zemlji. Agresor ne može da računa na ovu okolnost, iz čega proizilaze svi njegovi problemi i teškoće u izvođenju manevra.

Teritorijalnost je u narodnooslobodilačkom ratu imala izuzetno značajne posledice na izvođenje borbenih dejstava, na ulogu i značaj jedinica u borbi, na korišćenje prostora i vremena itd. Ona je opredeljivala novo shvatanje odnosa snaga, oblika manevra, sadejstva, borbenog i drugog obezbeđenja.

Pod teritorijalnošću manevra podrazumeva se početni raspored snaga ne samo na teritoriji na kojoj se izvode borbeni dejstva, već i šire gde se mogu angažovati ostale strukture društva i naroda u borbi. Raspored snaga po celom ratištu omogućava stvaranje povoljnih uslova za pokret i udar onih snaga koje izvode manevar. Snage za manevar se lakše i bezbednije kreću ka objektu napada, lakše se grupišu, a u borbi se mogu koristiti i one snage koje se već nalaze na manevarskoj prostoriji, bilo da učestvuju u udaru, da vezuju neprijateljeve rezerve, vrše obezbeđenje itd. Sem toga, snage koje su predviđene za manevar mogu da se izraze većim borbenim efektima, lakše mogu da organizuju sadejstvo, borbeno obezbeđenje, snabdevanje itd. Jednom rečju, snage koje izvode manevar oslanjaju se na masovnost teritorijalnih snaga i celokupan odbrambeni i bezbednosni sistem. Brojni su primeri iz našeg narodnooslobodilačkog rata koji to mogu potvrditi (na primer, četvrta i peta neprijateljska ofanziva). Vijetnamska Tet ofanziva takođe, pokazuje kako je, uvažavajući teritorijalnost u rasporedu snaga, izveden uspešan manevar, jer je udar izvršen bez većih pokreta i grupisanja jedinica, naročito krupnijeg sastava. U sentenciji druga Tita — »celu zemlju treba pretvoriti u ježa« — izražena je bitna ideja takvog manevra, tj. rasporeda snaga na celoj teritoriji i dovođenjem eventualnog agresora odmah, u početku rata u težak i inferioran položaj. Teritorijalnost je, prema tome, velika prednost naše strategije i manevra u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu nad svakim agresorom. Ova teza zasluhuje detaljniju razradu.

U manevru koga izvodi na tuđoj teritoriji protivnik se ne može izraziti svim snagama kojima je planirao operaciju; on uvek oseća oskudicu snaga, jer mora da odvaja jedinice za neposredno obezbeđenje, za zaštitu komunikacija, uporišta, skladišta, centara veze, ko-

mandi itd. Te objekte ne sme da napusti bez rizika da budu ugroženi i od relativno manjih teritorijalnih i partizanskih snaga u pozadini. Neprijatelj je na taj način doveden u odbrambeni, inferioran položaj, a manevar zahteva upravo suprotnu borbenu situaciju. Zbog toga se on mora braniti i kad kreće u manevar radi napada, mora da menja planove ili da odustaje od planiranih ciljeva, itd. Poznato je da je neprijatelj u nekim operacijama u narodnooslobodilačkom ratu mogao da angažuje svega 50%, pa i manje snaga. Isto se to dešavalo i na vijetnamskom, alžirskom i drugim ratištima.

Iskustva iz našeg narodnooslobodilačkog rata, a to je još više potvrdilo u oslobodilačkim ratovima posle drugog svetskog rata govore o tome da se apsolutna strategijska pokretljivost i manevarska sposobnost ne mora izraziti i kao taktička, manevarska prednost u borbi. Naprotiv, situacija je obratna. Amerikanci su na vijetnamskom ratištu, pre svega zbog upotrebe helikoptera i avijacije, imali apsolutnu strategijsku pokretljivost i velike manevarske mogućnosti. Na vojištu, u borbama, međutim situacija je bila drukčija; pokretljivije i manevarski sposobnije su bile vijetnamske snage, iako su se kretale peške.

Naša ratna iskustva su pokazala da veličina jedinice ne određuje nivo manevra. Naime, jedinice manjeg formacijskog sastava, naročito u početku rata, ostvarivale su ciljeve operativnog pa i strategijskog značaja, a rezultati se nisu merili samo vojnim već i političkim efektima. Manevar tzv. taktičkog ili operativnog nivoa u određenim uslovima dobijao je strategijski značaj, jer naša strategija polazi od ostvarenih ciljeva i rezultata, a ne od veličine i nivoa jedinice koja izvodi manevar. Pohod grupe proleterskih brigada u zapadnu Bosnu, na primer, imao je strategijski značaj i sa političkog i vojnog stanovišta. To, uostalom, nije ni bio manevar u klasičnom smislu reči. Zbog toga ga drug Tito i naziva pohodom, a ne marš-manevrom, ili drugim klasičnim terminima.

Takvo gledanje na odnos veličine jedinice i rezultate koje ona postiže ukazuje na činjenicu da je teško prihvatljiva teza da je samo zbir taktičkih dejstava u NOR-u imao strategijski značaj. Strategijske ciljeve u konkretnim uslovima ostvarivale su i pojedine jedinice taktičkog nivoa, smatrajući ih takvim i po sadašnjim merilima vojne teorije.

Manevar naših snaga je strategiju iznuravanja pretvarao u strategiju *uništavanja*, tj. u njenu pravu suštinu, jer ona je takva bila od samog početka rata. Samo je put njene realizacije bio postepen i posredan, a ostvarivao se takvim manevrom koji je omogućavao povoljan odnos snaga. Ideja manevra uvek je polazila od toga da se

neprijatelj može pobediti samo ako ostvarimo nadmoć, ako smo u datom momentu superiorniji. Manevrom se ostvarivao povoljan odnos snaga kontinuiranim razvojem oružane borbe, od borbenih dejstava malih jedinica do bojeva i operacija krupnih razmera. Zbog toga se i može govoriti da je naš NOR bio smela ofanziva u čijoj se suštini nalazio manevar. U tom kontekstu valja posmatrati i oblike manevara, pri čemu su obilazak, obuhvat, udar iz pozadine i manevar po unutrašnjim pravcima dolazili do punog izražaja.

Potrebu za stvaranjem povoljnog odnosa snaga, što je odlučujuća konstanta uspeha (neuspehe smo trpeli tamo gde je to zanemareno), uticala je i na potrebu organizovanja oružanih snaga, koje će sastavom i manevarskim sposobnostima to ostvariti. Samo snage sposobne za manevarska dejstva mogle su postići odgovarajuće grupisanje snaga, pogotovo u uslovima kad je neprijatelj imao tehnički moderno opremljene i manevarski sposobne trupe. U potrebi da se osposobe za manevar i tako održe strategijsku inicijativu i ofanzivnost, pored ostalog, treba tražiti razloge za prerastanje naših jedinica u viši kvalitet. Tu su strategijska izvorišta stvaranja brigada, divizija, korpusa, tj. operativnih snaga, ali i potreba daljeg razvijanja teritorijalne komponente — partizanskih odreda, vojnoteritorijalne i bezbednosne strukture — potreba stvaranja jedinstvenih oružanih snaga sposobnih da izvode i kombinovane operacije najkrupnijih razmera u kojima je manevar bio dominantan.

Stvaranje, upotreba i način dejstva naših oružanih snaga u kombinovanom obliku oružane borbe kao inkarnaciji manevara je novina i trajna vrednost koju su naša iskustva ugradila u savremenu vojnu misao. To je drug Kardelj izrazio konstatacijom da je u stvaranju naših oružanih snaga i ostvarivanju vojne strategije »Titova stvaralacka misao dostigla najviši domet«. To je potvrđeno i u praksi drugih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova.